

Bloed en honing

In Montenegro is het kortetermijndenken uitgemond in een nationale gokverslaving

In de zesdelige VPRO-reportagereeks **Oostwaarts!** reist schrijver Jaap Scholten door Hongarije, Albanië, Roemenië, Bulgarije, Montenegro en Servië. Afl. 5 en 6: Bulgarije en Montenegro.

DOOR JAAP SCHOLTEN

's **N**ACHTS rijden we over een weg vol gaten vanuit Albanië Montenegro binnen. De slaperige douaniers geven me een tweetalige folder 'Safe ride, safe holiday'. Dat kunnen we wel gebruiken, door de gps van de begeleidingsbus zijn we een nacht eerder het verkeerde land in geditereerd (Servië in plaats van Macedonië). We hebben de hele dag over rudimentaire bergwegen gereden. Mijn nieren zijn naar mijn oksels getrild. De folder opent met de zin: 'Risks in road traffic are on the first place of harmful consequences they have.' De hoofdboodschap van de folder is: 'Slow down, life is one.' Dat eerste gebeurde. Bij het binnenrijden van Montenegro viel er een deken van loomte over mij heen, een gevoel dat pas weer wegebde toen ik het land verliet. In 2008 studeerde ik een jaar aan de Central European University (CEU) in Boedapest. Mijn medestudenten kwamen uit Oost Europa en omliggende gebieden. Van Kroatië tot Kirzigan. Een wilde groep. Voor de serie **Oostwaarts!** in zes verschillende landen in Oost-Europa was de taal een probleem van belang. Ik spreek eenvoudig Hongaars; als ik goed luister, begrijp ik een Roemeens betoog voor tachtig procent, maar van Albanees, Montenegrijns en Bulgaars versta ik niets. In Bulgarije en Montenegro zijn studievrienden

van de CEU mijn tolk. In Bulgarije, waar het onderwerp Emigratie is, zowel van laaggeschoolden als van academici, is de beeldschoone en ook zeer intelligente Bela mijn gids. Zij heeft een Amerikaanse universiteit doorlopen, en daarna het jaar CEU in Boedapest, maar is naar Sofia teruggekeerd, omdat zij vindt dat zij haar land moet helpen opbouwen. Bojan, de tolk in Montenegro, is om dezelfde reden teruggekeerd. Bela en Bojan spreken met hun keuze de proposities die ik in de landen wilde onderzoeken tegen. Bela spreekt met haar voornemen in haar land te blijven het idee tegen dat iedere Bulgaar 'zinkend schip' Bulgarije verlaat. Bojan, met zijn drie banen – als filmrecensent, redacteur en assistent-professor aan de universiteit in Podgorica – ontkracht het beeld dat de Montenegrijnen zijn vervallen in hedonisme en luierend hun land in de uitverkoop gooien. Bojan vertelde me dat het probleem met zijn studenten is dat gokuitslagen eigenlijk het enige is dat zij nog lezen. Als hij ze opdraagt naar een speelfilm te kijken, is het al bijna te veel gevraagd; een soapserie van veertig minuten gaat nog net, ze hebben de concentratie van een vierjarige. Dat werd het belangrijkste onderwerp in Montenegro: het kortetermijndenken. In Montenegro is het uitgemond in een nationale gokverslaving. Overal

zijn gokkantoren, soms wel drie of vier naast elkaar. Zelfs onderin ons hotel was een casino en een gokkantoor. Als je in Podgorica iemand in opperste concentratie over een tekst gebogen ziet, gaat het vrijwel zonder uitzondering om een formulier waarop voetbaluitslagen moeten worden ingevuld. Het is voor mij, nog meer dan de betovering van de natuur, het nepotisme van de leiders of de wanhoop van het volk, de overkoepelende, de regio kenmerkende eigenschap, die de Balkan zo anders maakt dan Noord-West-Europa: het wijd verspreide kortetermijndenken, geworteld in onzekerheid over wat morgen brengen zal. Dat maakt het leven hier onvoorspelbaar. Soms is dat vervelend, vaak spannend. In die woeste impulsiviteit schuilt grote schoonheid. 'Balkan' betekent bloed en honing. Het ene moment kan je elkaar naar het leven staan, het volgende moment is het vergeten, hang je in elkaars armen en drinkt tezamen *rakia*.

Oostwaarts!

Afl. 5: Bulgarije

► ZONDAG 19 DECEMBER, NEDERLAND 2, 20.15-21.05 UUR

Afl. 6: Montenegro

► TWEDE KERSTDAG, NEDERLAND 2, 20.15-21.15 UUR